

VARTAI į Jurgio Ambraziejaus PABRĖŽOS darbų pažinimo lauką

Jurga ŽEMAITYTĖ

Paskutiniaisiais metais išleista keletas knygų, kurios sudaro galimybę daugiau sužinoti apie Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos gyvenimą ir apie jį kaip asmenybę, mokslininką – botaniką, bibliofilą, geografa ir liaudies medicinos žinovą.

Jurgis Ambraziejus Pabrėža. „Taislius Augyminis I-223“ (1 tomas kartu su CD)

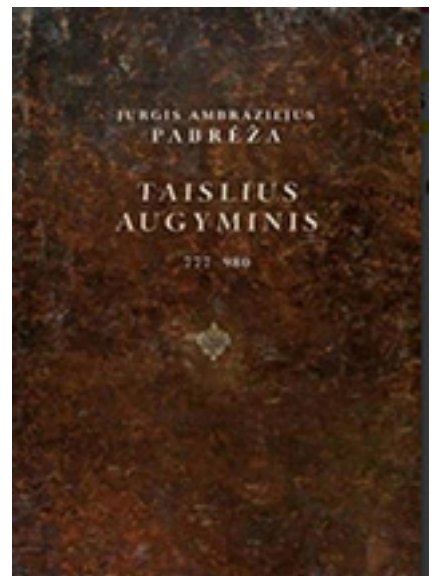
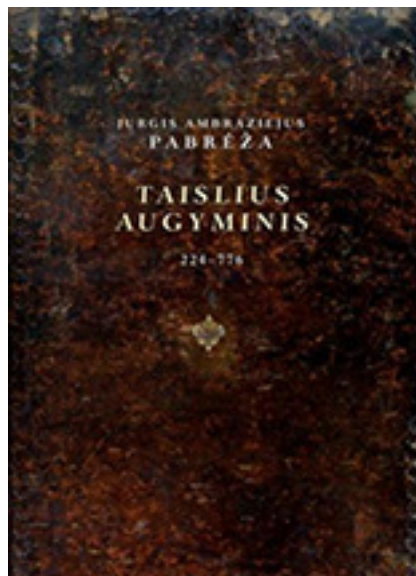
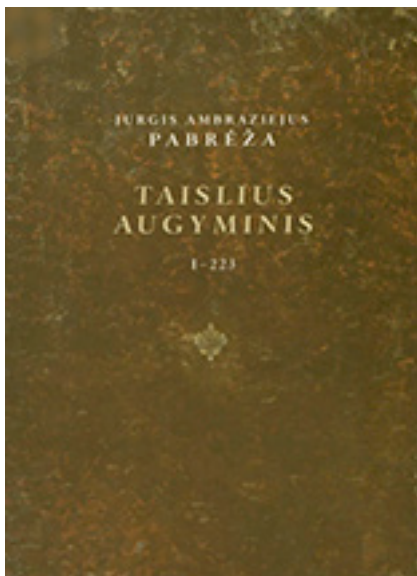
2009 m. Lietuvių kalbos institutas lietuvių kalba išleista 390 puslapių apimties knyga „Jurgis Ambraziejus Pabrėža. Taislius Augyminis I-223“ (su CD) pradėjo skelbti originalia rašyba žemaitiškai parašyto, iki mūsų dienų išlikusio J. A. Pabrėžos botanikos veikalo „Tayslós augumyynis kóriamy taalpynas augimys...“ (*Augalų sistema*) rankraštį. Joje pirmą kartą autentiška rašyba publikuojamas rankraščio, kuris saugomas Lietuvos nacionalinėje

Martyno Mažvydo bibliotekoje (f. 124–7), 1–223 puslapių perrašas. Prie leidinio pridėtoje kompaktinėje plokštelėje įrašyta rankraščio dalies faksimilė.

Pirmąją leidinio dalį sudaro knygos įvadas (*Prajows*) (I–LXI), 17 lentelių su piešiniais, 223 J.A.Pabrėžos ranka numeruoti puslapiai. Juose aprašytos 5 augalų gaujos (klasės). Pasak leidėjų, kadangi knygoje paskelbta tik dalis rankraščio, joje nepateikta pavardžių, vietų vardų ir kitų rodyklių. Tai kartu su J.A.Pabrėžos aprašytų naujų taksonų sąrašu knygos rengėjai tada planavo pateikti atskirame leidinyje.

Jurgis Ambraziejus Pabrėža. „Taislius augyminis 224–776“ (II tomas kartu su CD)

2014 m. Lietuvių kalbos instituto leidykla išleido 630 puslapių apimties knygą „Jurgis Ambraziejus Pabrėža. „Taislius augyminis 224–776“, kuri spaudai parengta Lietuvių kalbos institutui bendradarbiaujant su Gamtos tyrimų centro Botanikos institutu ir Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka. Joje originalo kalba pateiktas antrosios J. A. Pabrėžos žemaitiškai parašyto rankraščio „Tayslós augumyynis kóriamy taalpynas augimys...“ dalies (224–776 puslapių, su viena įklija [412]) perrašas. Joje išspausdinti ir botaniniai bei tekstologiniai komentarai. Šio J. A. Pabrėžos veikalo rankraštis saugomas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Prie knygos pridėtoje kompaktinėje plokštelėje įrašytos skelbiamų rankraščio puslapių faksimilės.

Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos knygų „Taislius Augyminis“ I–III tomų viršeliai

Jurgis Ambraziejus Pabrėža. „Taislius augyminis 777–980“ (III tomas kartu su CD)

2015 m. Lietuvių kalbos instituto išleista 288 puslapių apimties Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos knyga „Taislius augyminis 777–980“ – paskutinė žemaitiškai parašyto J. A. Pabrėžos botanikos veikalo „Tayslós augumynis kóriamy taalpynas augimys...“ (*Augalų sistema*) rankraščio perrašo, išleisto originalia kalba, knyga. Joje paskelbtas rankraščio, saugomo Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (f. 124-7), 777–980 puslapių turinys. Prie knygos pridėtoje kompaktinėje plokštelėje leidinyje viešinamos rankraščio dalies faksimilės.

Leidinį spaudai parengė Virginija Vasiliauskienė ir Krystina Rutkovska.

Pasak leidėjų, ši knyga „ne tik fundamentalus šaltinis lietuvių kalbos istorijos, terminologijos raidos tyrinėtojams, lietuviškojo botanikos mokslo istorikams, bet ir įdomi knyga eiliniam skaitytojui.“

Rita Šepetytė. „Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos veikalo „Taislius augyminis“ bendrinių žodžių indeksas“

2023 m. Lietuvių kalbos institutas lietuvių kalba išleido 464 puslapių apimties Ritos Šepetytės knygą „Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos veikalo „Taislius au-

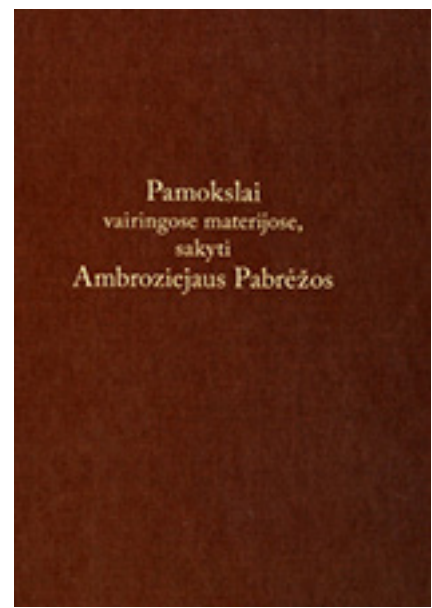
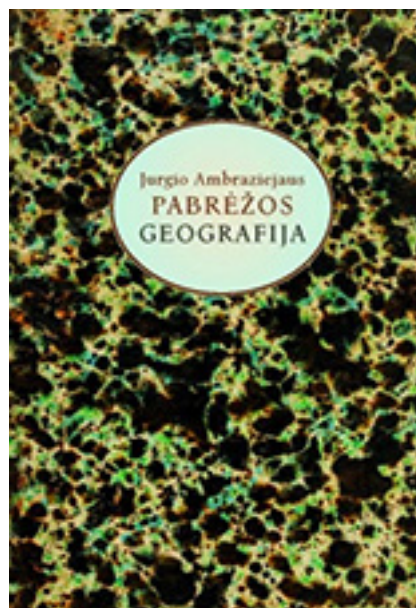
gyminis“ bendrinių žodžių indeksas“, skirtą kalbos istorikams, dialektologams, nes J. A. Pabrėža rašė žemaitiškai, botanikams, ir visiems kitiems skaitytojams, kurie domisi J. A. Pabrėžos rankraštiniu palikimu. Knygą sudaro dvi dalys: pirmojoje Indekso dalyje pateikti visi „Taisliuje augyminyje“ pavartoti bendriniai žodžiai ir žodžių junginiai, antrojoje – kai kurių J. A. Pabrėžos kalbos ypatybių aprašas su faksimilės pavyzdžiais.

„Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos Geografija“

2019 m. Lietuvių kalbos institutas lietuvių kalba išleido 1825 m. šiaurės žemaičių (kretingiškių) tarme J. A. Pabrėžos parašytą geografijos vadovėlį. Jis yra 360 puslapių apimties.

Pristatydami šią geografams, kalbos istorikams, tarmėtyrininkams skirtą knygą jos leidėjai pažymi, kad J. A. Pabrėža (1771–1849) buvo ne tik lietuvių botanikos tėvas, bet ir pirmojo lietuviško geografijos vadovėlio autorius. Instituto išleistoje knygoje skelbiamas šio vadovėlio rankraščio perrašas. Tai verstinis iš lenkų kalbos nedidelės apimties (166 puslapių) vadovėlis. Jame yra pateiktos ne tik fizinės geografijos bet ir politinės geografijos žinios, taip pat ir žinių apie XIX a. pr. egzistavusias valstybes, jų santvarką, karinę galią, gamtos išteklius ir kt.

(Nukelta į 18 p.)

Jurgio Pabrėžos knygų, išleistų 2018, 2019, 2023 metais, viršeliai

Knygoje išspausdintas ir geografo doc. dr. Ričardo Skorupsko straipsnis, asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės, pridėtas DVD su rankraščio faksimile.

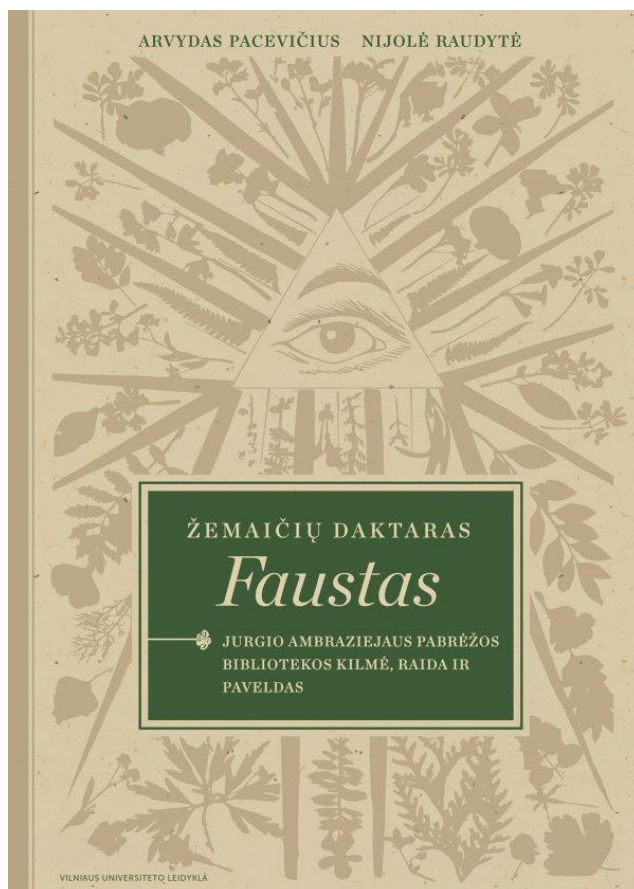
„Pamokslai vairingose materijose, sakyti Ambraziejaus Pabrėžos“

2020 m. Lietuvių kalbos institutas lietuvių kalba išleido dar vieną – šį kartą net 816 puslapių apimties knygą „Pamokslai vairingose materijose, sakyti Ambraziejaus Pabrėžos“. Joje autentiška rašyba (žemaičių kretingiškių patarme) skelbiamas vienas iš paties J. A. Pabrėžos sudarytų pamokslų rinkinių, kuriame yra 1799–1831 m. įvairiose Žemaitijos vietose (knygoje jos beveik visur yra nurodytos) sakyti 48 pamokslai (dalį jų J. A. Pabrėža nėra įvardijęs pamokslais). 15 jų buvo pasakyta Salantuose, po 8 Kretingoje ir Mosėdyje, 5 Švėkšnoje, 2 Palangoje, po vieną Alsėdžiuose, Kuluose, Telšiuose, Vėžaičiuose, tuometinės Prūsijos Drangauskinėje ir trys nenurodytose vietose. Leidinyje kartu su pamokslų perrašais yra išspausdintas ir dr. Remigijaus Oželio straipsnis bei Ritos Šepetytės tekstas apie pamokslų rinkinio kalbos ypatybes. Yra pateikti pamokslų rankraščio faksimilės pavyzdžiai, rankraščio aprašas, asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės, Šventojo Rašto citatų rodyklė.

Arvydas Pacevičius, Nijolė Raudytė. „Žemaičių daktaras Faustas. Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos bibliotekos kilmė, raida ir paveldas“

2023 m. Vilniaus universiteto leidykla kartu su Mažesniųjų brolių ordino Lietuvos Šv. Kazimiero provincija lietuvių kalba išleido 312 puslapių apimties Arvydo Pacevičiaus ir Nijolės Raudytės knygą „Žemaičių daktaras Faustas. Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos bibliotekos kilmė, raida ir paveldas“.

Atiduodama šią knygą skaitytojams į rankas, jos autoriai Arvydas Pacevičius ir Nijolė Raudytė rašė: „*Nepaisant nepalankių istorinių aplinkybių, J. A. Pabrėža sugebėjo pralenkti laikmetį, jam būdingi tokie bruožai kaip kūrybiškumas, inovatyvumas, mobilumas, charizmatiškumas, empatija, bendraamžių*

Arvydo Pacevičiaus, Nijolės Raudytės knygos „Žemaičių daktaras Faustas. Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos bibliotekos kilmė, raida ir paveldas“ viršelis

tapatinti su stebuklo apraiškomis. Liaudies medicinos, žolelių gydomųjų savybių išmanymas, paremtas šimtmečiais kaupta knygine ir sakytine tradicija, gebėjimas diagnozuoti ligas ir jas išgydyti. J. A. Pabrėžą sieja su Viduramžių žiniuonimis ir alchemikais“.

Leidinyje, kuris skirtas kultūros ir mokslo istorijos tyrėjams bei kitiems skaitytojams, besidomintiems knygos istorija ir neeiline J. A. Pabrėžos asmenybe, išsamiai pristatoma jo sukaupta asmeninė biblioteka, jos kilmė ir raida, likimas bei paveldas. Knygoje pateiktame „Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos bibliotekos kataloge“ nurodyti 207 pavadinimai identifikuoatų *de visu* pagal šaltinius ir atkurtų spaudinių.